

Kan Gud angre?

Historien om gullkalven i 2. Mosebok 32 er alvorlig. Israelittene har akkurat inngått en pakt med Gud,¹ og Moses går så opp på fjellet for å motta instruksjonene for hvordan telthelligdommen skal bygges, slik at Gud kan bo midt i blant dem.² Moses er der oppe på fjellet i 40 dager, og folket tror etter hvert at han ikke kommer tilbake. De tar da saken i egne hender og lager gullkalven og erklærer at "dette er guden din, Israel, som førte deg opp fra Egypt!"³

Gud kaller det folket har gjort "noe forferdelig". De har brutt pakt, og Gud er klar til å ta livet av dem alle: "Bland deg nå ikke inn, for min vrede skal flamme opp mot dem og fortære dem. Men deg vil jeg gjøre til et stort folk."⁴ Men så virker det som om Moses klarer å få Gud til å angre seg og endre planer, og det er dette som er det merkelige.

Da ba Moses om velvilje for Herren sin Guds ansikt. Han sa: « Herre, hvorfor skal din vrede flamme opp mot folket ditt, som du har ført ut av Egypt med stor kraft og sterk hånd? Hvorfor skal egypterne kunne si: Det var med onde hensikter han førte dem ut, for å drepe dem i fjellene og utrydde dem fra jorden. Vend om fra din brennende vrede, og la være å gjøre ondt mot folket ditt! Husk på dine tjenere Abraham, Isak og Israel, og det du sa til dem da du sverget ved deg selv: Jeg vil gjøre dere til en ætt så tallrik som stjernene på himmelen, og hele dette landet som jeg har talt om, vil jeg gi deres ætt. De skal eie det for alltid.» Da angret Herren det onde han hadde sagt han ville gjøre mot folket. (2. Mos 32,11-14)

Kan Gud angre? Kan et menneske få ham til å endre planer? Her er noen punkter som jeg mener viser at Gud ikke "angrer" seg i den forstand at Moses visste bedre enn Gud i dette tilfellet.

1. Andre skriftsteder sier at Gud ikke angre.

I 4. Mos 23,19 sier Bileam (som her legger fram Guds ord ifølge v. 16): "Gud er ikke et menneske, så han lyver, et menneskebarn, så han skifter sinn. Gjør han ikke det han sier, holder han ikke det han lover?" I denne sammenhengen betyr dette at Gud ikke kommer til å snu om når det gjelder Israel. Bileam ble hyret inn av moabittkongen Balak til å forbanne Israel, men Guds ord til Bileam og Balak er at Gud ikke kommer til å endre mening og gå fra å velsigne til å forbanne Israel.

Forskjellen mellom Gud og mennesker på dette området nevnes også i 1. Sam 15,29: "Han som er Israels ære, lyver ikke og angre ikke. For han er ikke et menneske, en som angre." Her er det Saul som prøver å få Gud til å forandre mening og ikke forkaste ham som konge likevel, men Gud har allerede bestemt seg. Og han ombestemmer seg ikke slik som et menneske kanskje ville gjort.

Disse versene er det første som bør få oss til å ta det litt rolig i svingene her.⁵

¹ 2. Mos 24,1-11

² 25,8

³ 32,1-4

⁴ 32,7-10

⁵ Det samme hebraiske ordet brukes også i 1. Sam 15,11 og 35 om at "Herren angret at han hadde gjort Saul til konge". Hvordan kan Gud angre hvis han ikke angre som et menneske? Det ligger tydeligvis nyanser i dette ordet, og derfor har NIV "grieved" i disse versene, og i Dom 2,18 oversettes samme ord med "fikk medlidenhet" i NO11. Altså trenger ikke 1. Sam 15,11 og 35 bety at Gud angret i den forstand at han innså at han hadde gjort en feil. Det er mer sannsynlig en beskrivelse av Guds emosjonelle reaksjon.

2. Hva med løftet til Juda?

Gud kunne ha begynt på nytt med Moses og likevel oppfylt løftet til Abraham om et stort folk, siden Moses også var en etterkommer av Abraham. Men det messianske løftet til Juda kunne ikke da bli oppfylt, ettersom Moses ikke var etterkommer av Juda men av Levi:

"Septer skal ikke vike fra Juda eller herskerstav fra hans føtter til han som eier den, kommer, han som folkene skal lyde." (1 Mos 49,10)

4. Mos 23,19 og 1. Sam 15,29 sier begge at Gud heller ikke lyver. Altså kunne han ikke la være å oppfylle dette løftet til Juda om at det skulle komme en konge fra hans stamme.

Så vi kan jo spørre hvor mye "alvor" som egentlig lå i denne trusselen fra Gud om å utslette folket i 2. Mos 32...

3. Gud "endrer planer" ofte.

Israels hus, kan ikke jeg gjøre med dere slik denne pottemakeren gjør med leiren? sier Herren. Se, som leiren i pottemakerens hånd, slik er dere i min hånd, Israels hus. Snart truer jeg et folkeslag eller et rike med å rykke opp og rive ned og ødelegge. Men dersom det folket jeg har truet, vender om fra ondskapen sin, da angret jeg på det onde som jeg hadde tenkt å gjøre mot det. Snart lover jeg et folkeslag eller et rike å bygge og plante. Men dersom de gjør det som er ondt i mine øyne, og ikke hører på min røst, da angret jeg på det gode jeg hadde tenkt å gjøre mot dem. (Jer 18,6-10)

Dette er faktisk ikke noe uvanlig. Her sier Gud at han ofte "angrer" planene sine, og at dette kommer an på folkets respons til denne trusselen om dom. Dette var jo en viktig del av profetenes oppgave. De skulle ikke bare fortelle folk om dommen på forhånd, slik at man skulle bli imponert over at Gud visste framtiden. Det Gud var opptatt av var å varsle om dommen slik at de skulle vende om, nettopp for at dommen da kunne unngås.

Et annet eksempel er Jona 3,10: "Gud så hva de gjorde, at de vendte om fra sin onde vei. Da angret Gud på det onde han hadde sagt at han ville gjøre mot dem, og han gjorde det ikke." Legg merke til hvor likt dette er 2. Mos 32,14: "Da angret Herren det onde han hadde sagt han ville gjøre mot folket." Når Gud her "angrer", blir Jona sint og sier at det var akkurat det han visste kom til å skje: "For jeg vet at du er en nådig og barmhjertig Gud. Du er sen til vrede og rik på miskunn, så du angret ulykken."⁶ Og i det siste verset i Jona bekrefter Gud at han "angrer" fordi han er god - og altså ikke fordi han er lettpåvirkelig.

Så tilbake til 2. Mosebok 32... Selv om v. 14 har "angret det onde", så oversettes samme ord i v. 12 som "la være å gjøre ondt" (NO11). Også her dreier altså Guds "angring" seg om å endre planer basert på menneskenes reaksjon på dommen som er varslet.

⁶ Jona 4,1-2

4. Moses' og soningens rolle i avvergelsen av dommen

Moses "gikk i forbønn" for folket i 2. Mos 32,11-13 og klarer å avverge den fullstendige utslettelsen som egentlig var straffen for å ha brutt pakten og syndet. Likevel skjer det en delvis dom (v. 28), og det var ikke helt tilastrekkelig det Moses gjorde i v. 11-13. Soning for synd mot den hellige Gud var fortsatt nødvendig.

Dagen etter sa Moses til folket: "Dere har gjort en stor synd. Men nå vil jeg gå opp til Herren; kanskje kan jeg skaffe soning for synden deres." (2. Mos 32,30)

Moses tilbyr sitt eget liv som soning for folket, men Gud avslår dette.⁷ Ikke fordi han syntes det var en dårlig ide, noe Det nye testamente viser, men trolig fordi Moses ikke var syndfri og dermed ikke et godt nok offer. Eller fordi tiden ikke var inne for et slikt offer. Poenget er uansett at soning alltid trengs, og dette ser ut til å skje i v. 35.⁸ En lignende situasjon inntreffer i 4. Mos 16,41-50. Også der er det soning som avverger straffen.

Konklusjon

Det som hender i 2. Mos 32 ser altså ut til å være en beskrivelse av den hellige Guds vrede over synd, og at det trengs soning for å avverge dette. Så Gud angret seg ikke i den forstand at han innser at han har gjort en feil, han blir heller ikke overtalt av Moses til å forandre mening, men konsekvensene endres fordi Moses går i forbønn for folket, angret på vegne av dem og det skjer en form for soning.

Høres dette kjent ut? Gud er fortsatt hellig, synd er fortsatt synd, og det trengs fortsatt soning for å avverge dommen. Gud er fortsatt den samme. Men hvis han fortsatt er den samme, hvorfor oppfører han seg ikke lenger på denne måten?

Fordi Jesus har i den nye pakt gjort soning for oss en gang for alle med et evig offer. Uten Jesus kunne det samme ha skjedd igjen. Men Jesus går konstant "i forbønn" for oss (Heb 7,25). Det som Moses gjør her i 2. Mosebok 32, gjør Jesus hele tiden. Han avverger "hele tiden" dommen over synd. Han dukker alltid opp i rett tid som vår talsmann. Vi er skjernet fra Guds dom over synd fordi vi har satt vår lit til Jesus, og fordi han har gjort soningen som er nødvendig.

"Om noen synder, har vi en talsmann hos Far, Jesus Kristus, den rettferdige. Han er en soning for våre synder, ja, ikke bare for våre, men for hele verdens." (1. Joh 2,1-2)

Hva betyr 2. Mos 32 for oss i dag? Evangeliet er faktisk at dette ikke gjelder oss i dag. Gud har ikke forandret seg, men forandringen er at Jesus har kommet. Guds dom over synd kommer enten ved historiens slutt eller på korset.

⁷ 2. Mos 32,32-34

⁸ Den hebraiske teksten er uklar og sier bare "og Herren slo folket". BGO97 har "så slo Herren folket med plager", og flere engelske oversettelser forstår også denne straffen som en plage.